

ББК Т4.456(19-20)

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ СИСТЕМИ ВІДНОСИН США З КРАЇНАМИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НА МЕЖІ ХІХ-ХХ СТ.

А.В. Бредіхин

АНОТАЦІЯ

У статті представлено огляд джерельної бази дослідження в царині відносин США з країнами Латинської Америки на межі ХІХ-ХХ століття. Зокрема, автором запропонована класифікація джерел, яка включає в себе: законодавчі документи США та Країн Латинської Америки; документи державних установ; статистичні джерела; роботи учасників досліджуваних подій; періодичні видання; збірки документів та довідкові видання.

Ключові слова: США, Латинська Америка, держава, джерела, дослідження.

Сучасний розвиток системи міжнародних відносин включає в себе наявність цілого переліку центрів або держав, які в значній мірі впливають на розстановку сил на світовій арені. Одним з таких центрів є США – держава, яка хоч і вийшла на історичну арену пізніше за провідні держави Європи, але досягнула високого рівня розвитку й зайняла провідне положення на американському континенті. Вивчення витоків провідного положення США у Західній півкулі є важливою складовою частиною світової історії. Будь-яке історичне дослідження має ґрунтуватись на потужній джерельній базі. Метою представленої статті є аналіз джерельної бази вивчення системи відносин США з країнами Латинської Америки на межі ХІХ-ХХ ст.

Перша група джерел нашого дослідження включає в себе законодавчі акти досліджуваних країн. В першу чергу нами були вивчені конституції США та країн Латинської Америки [1, 2]. Законодавчі акти, які регулювали зовнішню політику США досліджені завдяки багатотомному виданню «Американська дипломатична історія з 1890 р.», підготованого В. Флавером [3]. У цій збірці автор представив не лише тексти договорів, але й звіти міністерств та відомств, законопроекти, а також різноманітні статистичні матеріали, які дозволяють простежити динаміку торгівлі Сполучених Штатів з країнами Латинської Америки. На основі аналізу документів, що містяться в збірці, можна зробити висновок про те, що на початку ХІХ ст. Сполучені Штати займали перше місце зовнішній торгівлі з країнами Латинської Америки – на їх частку припадало майже 60 % усього сукупного латиноамериканського товарообігу. Крім того, значна кількість документів першої групи міститься у зібранні документів «Договори та інші міжнародні угоди Сполучених Штатів Америки. 1776–1949 рр.», що вийшло за редакцією Ч. Біванса. Доволі серйозний комплекс американського законодавства досліджуваного періоду доступний в електронному вигляді на офіційній сторінці Державного департаменту США. Тут зібрано практично всі законодавчі акти, починаючи з середини ХІХ століття [4]. Одним з найважливіших документів, що здійснили безпосередній вплив на американську зовнішню політику була «Доктрина Монро», прийнята ще за часів президента Д. Монро у 1823 році. Цей документ по суті поклав початок американській експансіоністській діяльності [5].

Вивчення законодавчих актів допомогло прослідкувати еволюцію становлення відносин США з країнами Латинської Америки, визначити пріоритети американської зовнішньої політики.

Друга група джерел представлена документами державних установ. Доцільно зазначити, що саме цей комплекс є найбільш інформативним, оскільки дозволяє реконструювати історичні події з високим ступенем точності. Зокрема, нами були

використані меморандуми, телеграми, звіти, рапорти працівників урядових установ США, ділове листування чиновників Держдепартаменту, американських посольств, консульств та інших організацій, розміщених у країнах Латинської Америки [6]. Ці матеріали містять багато цінної інформації стосовно американської стратегії втілення в життя завдань інформаційної політики в латиноамериканських країнах в період адміністрацій президентів У. Мак-Кінлі, Т. Рузвельта, У. Тафта, В. Вільсона. Завдяки вивченню такого роду документів, ми визначили цілі пропагандистської діяльності в регіоні та методи їх досягнення. Крім того, вони проливають світло на методи та засоби інформаційного проникнення США в держави Латинської Америки; фінансування американським урядом інформаційно-пропагандистських програм.

Не менш важливим джерелом для розуміння проблем формування американської інформаційно-розвідувальної структури є документи з фондів Міжвідомчих внутрішніх комітетів Держдепартаменту і Служби управління і бюджету Національного Архіву США (розміщені на офіційній сторінці Держдепартаменту США), які мають переважно офіційне походження: меморандуми, протоколи засідань урядових комісій. У вищезгаданих матеріалах міститься важлива інформація стосовно можливих моделей подальшого розвитку інформаційно-розвідувальної сфери в США, які пропонували різні урядові структури, зайняті цим видом діяльності, а також виникнення суперечностей між департаментами та агентствами, зайнятими у сфері пропаганди, і шляхи їх урегулювання.

Наступну групу джерел становлять документи з фондів Військово-морського департаменту, Об'єднаного комітету начальників штабів, розміщені на офіційній інтернет-сторінці Держдепартаменту Сполучених Штатів. Матеріали, представлені у фондах, мають офіційне походження і складаються переважно із меморандумів та внутрішньоурядового листування.

Період з другої половини XIX ст. до початку XX – части становлення статистичної документації. Ця група джерел є вкрай важливою для нашого дослідження. Нами було опрацьовано багатотомне видання «Історична статистика США, від найдавніших часів до сьогодення» [7]. У цьому виданні представлено квінтесенцію економічних та соціальних показників Штатів за останні два з половиною століття.

Латиноамериканська статистика нажаль не може надати таку кількість матеріалів, але вивчаючи статистичні збірки «Латинська Америка в цифрах», видані у різні роки, ми мали змогу порівняти рівні економічного розвитку, інвестиційну політику США та соціальні показники [8].

Роботи учасників досліджуваних подій займають одне з найважливіших місць у нашому дослідженні, оскільки їх вивчення допомагає зрозуміти ставлення особистості до певних подій.

В першу чергу доцільно проаналізувати спогади та листи Д. Хея, який у 1898-1905 рр. був державним секретарем Сполучених Штатів. Власне цей політик формував зовнішні стратегії США. Аналіз видання «Листи Джона Хея та уривки з його щоденника» дозволяє простежити еволюцію поглядів щодо ініційованої їм політики "відкритих дверей" та зрозуміти ставлення цього державного діяча до подій та процесів, що відбувалися в той період у міжнародній політиці, і, зокрема, в Латинській Америці [9].

Процес формування зовнішньополітичних поглядів Дж. Хея також розкривається в спогадах американського письменника, історика та близького друга державного секретаря Генрі Адамса. В своїй книзі «Освіта Генрі Адамса» автор вдало розкрив багатогранність особистості Хея та становлення його як політика [10]. Серед всього іншого, автор спогадів висвітлює передумови формування англофільських поглядів майбутнього державного секретаря, зауваживши, що Хей виступав прибічником

активізації відносин з Лондоном, навіть розуміючи, що такий альянс може викликати незадоволення у інших держав [11].

За часів правління Т. Рузвельта (1901-1909 рр.) США вийшли на новий етап відносин з країнами Латинської Америки. У власних спогадах Т. Рузвельт неодноразово згадував дискусії у правлячих кругах відносно стратегії побудови взаємодії з південними сусідами [12].

Безпосереднім учасником досліджуваних подій був американський президент (1913 -1921 рр.) Вудро Вільсон. Найграндіознішим історичним проектом Вудро Вільсона стала п'ятитомна "Історія американського народу", вперше опублікована 1902 року. Щедро ілюстрована, з картами, вона користувалася великим попитом у публіки. Праця охоплює великий історичний матеріал з часів до появи перших британських поселень і до кінця XIX ст. Автор завершує своє дослідження часом президентства Вільяма Маккінлі (1897–1901). "Історія" мала досить популярний характер, містить багато неточностей. На відміну від читачів, історики-науковці не надто прихильно зустріли п'ятитомник, відзначаючи неретельний підхід до підбору і викладу матеріалу, брак історичного аналізу. Очевидно, що літературна цінність цієї праці Вільсона перевершує наукову. Але варто констатувати, що розглядаючи розділи, присвячені зовнішній політиці США в Латинській Америці, В. Вільсон, часто вказує на певні несправедливі моменти по відношенню до країн регіону [13].

Матеріали періодичних видань досліджуваного періоду представлені переважно газетами та журналами. Вивчення матеріалів преси дозволяє оцінити рівень сприйняття с США подій, пов'язаних з експансією в Латинській Америці. Аналізуючи матеріали американської періодики ми прийшли до висновку, що не вся політична еліта позитивно оцінювала події, пов'язані із втручанням у внутрішні справи латиноамериканських держав. Зокрема, нами були використані такі видання: *North American Review*, 1892, 1895, 1901, *La Follett's Weekly Magazine*, 1900 – 1913, *Times Weekly*, 1890 – 1894, *New York Times*, 1891 – 1892, 1898, 1913 – 1916. Всі зазначені видання представлені в електронному вигляді в бібліотеці Конгресу США.

Відносини США з країнами Латинської Америки нами розглядаються як багатогранний процес, який включає в себе політичну, економічну, військову, соціальну та культурну складові частини. Задля дослідження зазначених аспектів було необхідно залучити джерела різні за характером та походженням. В такій ситуації сталися у нагоді збірки документів, присвячені відносинам США як з окремими країнами Латинської Америки, так і з південноамериканськими державами в цілому.

Політика США відносно Панами та комплекс міжнародних відносин пов'язаний з будівництвом Панамського каналу нами були досліджені завдяки збірці документів, яку підготував радянський історик В.І. Андреев. У цій збірці містяться документи з Російських та Радянських архівів [14].

Відносини Росії та її вплив на країни Латинської Америки є одним з важливих напрямків нашого дослідження. Завдяки збірці документів «Відносини Росії з країнами Центральної Америки в другій половині XIX ст.», яка була підготована колективом радянських дослідників під керівництвом М.С. Альперовича, стала можливою реконструкція зазначеного аспекту [15]

У досліджуваний період Сполучені Штати Америки мали дипломатичні відносини з усіма країнами Латинської Америки. Більшість документів офіційного проходження, які допомогли проаналізувати історію дипломатичних зв'язків міститься у трьохтомному виданні, підготованому В. Менінгом. На сьогодні це одна з найзмістовніших збірок документів, присвячена відносинам США з країнами Латинської Америки в XIX – на початку XX ст. [16].

Вивчення системи міжамериканських відносин могло б мати дещо однобокий характер без залучення латиноамериканських джерел. Більша частина документів,

розроблених в зазначених країнах міститься у іспаномовній збірці «Дипломатична історія Латиноамериканських країн». Це видання підготоване іспанським дослідником Ф. Уругіа [17].

В якості джерел також виступають довідкові видання: «Латинська Америка: Енциклопедичний довідник в 2 т.», «Латинська Америка: політико-економічний довідник», «Латинська Америка: довідник» [18, 19, 20]. Зазначені видання містять у собі інформацію стосовно політичного устрою, чисельності населення, економіки, історії країн Латинської Америки.

Таким чином, джерельна база дослідження системи міжамериканських відносин є достатньо репрезентативною, вона представлена джерелами США та Країн Латинської Америки, а саме законодавчими актами, документами державних установ, статистичними матеріалами, роботами учасників подій, збірками документів, довідковими видання. Особливістю джерельної бази нашого дослідження є доволі серйозна багатогранність матеріалу. Найбільш інформативними та повними є законодавчі акти та збірки документів. Документація державних установ також виступає в ролі джерел з високим рівнем інформативного наповнення. Статистика того часу не може, на жаль, пишатись точністю представлення інформації, тому необхідно було залучати данні з різних видань. Можна із впевненістю сказати, що статистичні джерела США містять більше інформації й представляються нам більш достовірними. Роботи учасників досліджуваних подій часто переповнені суб'єктивними оцінками подій, вони вимагають достатньо виваженого підходу.

РЕЗЮМЕ

Стаття посвящена аналізу источникової бази для изучения отношений США со странами Латинской Америки на рубеже XIX-XX ст. В частности, предложенная классификация источников включает в себя: законодательные документы США и стран Латинской Америки; документы государственных организаций; статистические источники; работы участников изучаемых событий; материалы периодики; сборники документов и справочные издания.

Ключевые слова: США, Латинская Америка, государство, источники, исследование.

SUMMARY

The source base of the relationships USA with Latin America countries is analysed in the article. Perhaps, the given classification includes: legislative; statistics; documents of the government; memoirs; periodics; reference books.

Key words: USA, Latin America, state, sources, study.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ:

1. Конституция Соединенных Штатов Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wwconstitutionfacts.com/content/constitution/files/USConstitution_Russian.pdf
2. Конституции государств Американского континента. – Т.1.- М.:Соцэкгиз, 1957. – 185 с.
3. Flower W. American Diplomatic History since 1890 / Compl. by W. B. Fowler. - Washington: Northbrook, 1975. – 740 p.
4. National Archives and Records Administration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gwu.edu>.

5. Monroe J. Monroe Doctrine // The Evolution of our Latin American Policy: A Documentary Record / Edited James W. Gantenbein. – New York: Columbian University Press, 1950. – P.440-472.
6. The Department of State. National Archives and Records Administration [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.state.gov/www/about_state/history/frus.html.
7. Historical Statistics of the United States , Earliest Times to the Present: Millennial Edition / Ed. by S.B. Carter, S.S. Gartner, M.R. Haines, A.L. Olmstead, R. Sutch, G.Wright. – New York: Cambridge University Press, 2006. – 840 p.
8. Санчес Г. Латинская Америка в цифрах / Г. Санчес. – Москва.: Стат. ресурс, 1979. – 390 с.
9. Roscoe W. The Life and Letters of John Hay / W. Roscoe. – Boston: McMillan, 2002. – 390 p.
10. Adams H. The Education of Henry Adams /H. Adams . - Boston: Houghton Mifflin, 1961. – 450 p.
11. Там само. – P. 176.
12. Roosevelt T. His Life, Meaning, and Messages / T. Roosevelt. - New York, 1999. – 650 p.
13. Wilson W. A History of the American People: In 5 vol. / W. Wilson. – New York, London: Harpers and Brothers, 1999.
14. Андреев В.И. Русские архивные источники по истории Панамского канала / В.И. Андреев // Вестник Ленинградского университета (серия История, язык и литература). – Л., 1977. - №2. – С. 14-80.
15. Альперович М.С. Отношения России со странами Центральной Америки во второй половине XIX ст. / М.С. Альперович // Новая и новейшая история. – 1972. - № 4. – С. 82 – 115.
16. Manning W. Diplomatic Correspondence of the United States Concerning the Independence of Latin-American Nations / Ed. by William R. Manning. 3 vols. - New York: McMillan, 1995.
17. Urrutia F. Los Estados Unidos de América y las Naciones Hispanoamericanas de 1830 a 1915. Páginas de Historia Diplomática / F. Urrutia. – Madrid: Bianka, 1993. – 850 p.
18. Латинская Америка: Энциклопедический справочник / Гл. ред. В. В. Вольский. – М.: Советская Энциклопедия, 1982. - 656 с.
19. Латинская Америка: политико-экономический справочник / Гл. ред. В.Я. Бобров. – М.: Наука, 1969. – 232 с.
20. Вольский В.В. Латинская Америка: справочник / В. В. Вольский. – М.: Из-во АН СССР, 1990. – 397 с.